

В. М. Третяк,
д. е. н., професор, професор кафедри геодезії та землеустрою,
Сумський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0001-6779-1941

Н. О. Капінос,
к. е. н., доцент, доцент кафедри геодезії та землеустрою,
Сумський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-9354-5311

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.5.28

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

V. Tretiak,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Geodesy
and Land Management, Sumy National Agrarian University
N. Kapinos,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Geodesy and Land Management, Sumy National Agrarian University

THE CONCEPT AND ESSENCE OF ENVIRONMENTAL PROTECTION LAND USE IN THE SYSTEM OF PUBLIC RELATIONS

Обґрунтовано, що: поява терміну "природоохоронне землекористування" закономірна, вона стала своєрідним компромісом у боротьбі "природоохоронної" ідеології; історія терміну "природоохоронне землекористування" — рідкісний приклад швидкого та широкого поширення нового наукового терміну в академічному, управлінському та побутовому середовищі, однак загальноприйняте розуміння досі відсутнє; термін "природоохоронне землекористування" продовжує залишатися багатозначним, у чому одночасно проявляється його сила та його слабкість, відображаючи таким чином складні процеси розвитку екологічної культури у суспільстві; будучи складним природно-суспільним феноменом, "природоохоронне землекористування" нині не може бути адекватно представлено у формі єдиної класифікації (типології); конструктивна систематика цього феномена може бути представлена у формі запропонованої системи класифікацій; проблема класифікацій по праву може бути віднесена до найважливіших в теорії сфери землекористування. З'ясовано, що у світовій практиці термін "Environmental protection land use" вживається 4 550 млн разів, або частіше ніж "Protected lands" (827 млн). Найменш вживаним у світовій практиці є термін "Ecological land use" (155 млн). В той же час в Україні "природоохоронне землекористування" вживається більш як у 2 рази менше (103 тис) ніж "землі природоохоронного призначення" (235 тис) та в 37 раз ніж "Екологічне використання землі" (3,7 млн). Відповідно, постає питання дослідження поняття та сутності терміну "природоохоронне землекористування". Обґрунтовано, що під природоохоронним землекористуванням слід розуміти сферу використання земельних та інших природних благ (цінностей) у суспільному виробництві, що існує поряд з відносно самостійними сферами охорони земель та природи і їх відтворення, які спільно утворюють сферу взаємодії "земля — природа — суспільство".

It is substantiated that: the emergence of the term "environmental land use" is natural, it has become a kind of compromise in the fight against "environmental" ideology; the history of the term "environmental land use" is a rare example of the rapid and widespread spread of a new scientific term in the academic, managerial and

domestic environment, but there is still no common understanding; the term "environmental land use" continues to be ambiguous, which simultaneously manifests its strengths and weaknesses, thus reflecting the complex processes of development of environmental culture in society; being a complex natural and social phenomenon, "environmental land use" today can not be adequately represented in the form of a single classification (typology); constructive systematics of this phenomenon can be presented in the form of the proposed system of classifications; the problem of classifications by law can be attributed to the most important in the theory of land use. However, this is not the only problem in this area, the development of which is constrained by the clear advantage of empiricism over methodology. The future of the term "environmental land use" largely depends on the results of its competition with related in nature terms (ecology of land use, etc.), on the objective interest of society in it. Decades of its use in domestic practice have revealed some problems, among which we noted: the lack of the term "environmental land use" in the current land legislation; regarding the weak representation of the term "environmental land use" in modern management practice, its slow and limited spread in the main normative documents of land and nature management; The slow introduction of the term "environmental land use" in modern scientific, educational and domestic environments due to the unsatisfactory development of land management science has been observed in recent years. It has been found that in world practice, the term "Environmental protection land use" is used 4,550 million times, or more often than "Protected lands" (827 million). The term "Ecological land use" is the least used in world practice (155 million). At the same time, in Ukraine "environmental land use" is used more than 2 times less (103 thousand) than "environmental land" (235 thousand) and 37 times less than "Environmental land use" (3.7 million). Accordingly, there is a question of studying the concept and essence of the term "environmental land use". It is substantiated that environmental land use should be understood as the sphere of use of land and other natural goods (values) in social production, which exists along with relatively independent spheres of land and nature protection and their reproduction, which together form the sphere of interaction "land — nature — society".

It is proposed to divide all classifications of environmental land use into two major categories: general and isolated classifications. General classifications reflect the characteristics of environmental land use, which are inevitably found everywhere and in all types of land use. There are three classifications — typological, historical and land management, and taking into account the four subtypes of the last of the above — six categories. In particular, general classifications are characterized by: 1. Typological: general, special (individual, sectoral). 2. Historical: archaic, innovative, modern. 3. Land management: according to the main purpose of land categories; by types of landscapes (agricultural, urban, etc.); by types of macrorelief (plain, mountain, foothill, etc.); according to other land management features of land management. Separate classifications complement and deepen the maximum possible completeness of the above universal general classifications of land use, including environmental land use. In the proposed model of land use taxonomy, there are five of them — sectoral, ethnocultural, spatial, large-scale, according to the features (parameters) of use and evaluation, and taking into account the penultimate — ten. In particular, separate (individual) classifications are characterized by: 1). Sectoral: agricultural, forestry, water, industrial, infrastructural, settlement, recreational, special (defense, ()); 2). Ethnocultural: historical and cultural; 3). Spatial: linear, planar; 4). Large-scale: local, regional, global; 5). By features (parameters) of use: by the nature of the impact: extensive, intensive; by duration: short-term, long-term; by frequency: single, episodic, systematic, permanent; involvement of those employed in it: individual, community, public; by level of socialization: private, state, communal, collective. 6). Evaluative: effective (rational), inefficient (irrational,..., predatory).

Also, it is noted that the emergence of the concept of "environmental land use" at the beginning of the XXI century means fulfilling the social order of social-behavioral and natural sciences and disciplines. Accordingly, now there are signs of a new social order to develop a theory of environmental land use. And they are associated with the adoption by the world community of the paradigm of "green" economy, which still has many white spots, the erasure of which is largely the mission of land management and its components, which is related to the theory of environmental land use.

Ключові слова: природоохоронне землекористування, класифікація природоохоронного землекористування, сутнісні ознаки природоохоронного землекористування.

Key words: conservation land use, classification of conservation land use, essential features of conservation land use.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Зовнішня простота терміну "природоохоронне землекористування" та його функціональна привабливість призвели до його широкого поширення у різних суспільних практиках (наука, освіта, управління). Активної соціалізації цього терміну сприяв і вихід проблематики природоохоронного землекористування до пріоритетів державної політики. Такі найважливіші законодавчі акти сучасності як земельний, лісовий та водний кодек-

си — це, по суті, національні нормативно-правові акти регламентації окремих видів землекористування у відповідних сферах.

Так, згідно із Земельним кодексом України [1], у земельному фонді країни можуть здійснюватися передбачені цим нормативно-правовим актом види землекористування, які характеризуються його галузевим поняттям. Різноманітності видів землекористування у земельному законодавстві країни відповідає цільове при-

значення всіх категорій земель у межах території України (ст. 19): "а) землі сільськогосподарського призначення; б) землі житлової та громадської забудови; в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; г) землі оздоровчого призначення; ґ) землі рекреаційного призначення; д) землі історико-культурного призначення; е) землі лісгосподарського призначення; є) землі водного фонду; ж) землі промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення" [1].

Назви галузевих видів землекористування використовуються і в інших нормативно-правових актах України.

Так, згідно Лісового кодексу України (ст. 39), ліси України за екологічним і соціально-економічним значенням та залежно від основних виконуваних ними функцій поділяються на такі категорії: "1) захисні ліси (виконують переважно водоохоронні, ґрунтозахисні та інші захисні функції); 2) рекреаційно-оздоровчі ліси (виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції); 3) ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення (виконують особливі природоохоронні, естетичні, наукові функції тощо); 4) експлуатаційні ліси" [2].

Перелічені види діяльності, зазначені у Лісовому кодексі як "лісове користування" є окремими випадками землекористування, пов'язаними з його лісовою галуззю.

Аналогічна ситуація проявляється і в чинному Водному кодексі України, який встановлює (ст. 47—48), що водні об'єкти можуть використовуватися для наступних цілей [3]: "Загальне водокористування здійснюється громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на прогулянкових суднах, любительське і спортивне рибальство, водопій тварин, забір води з водних об'єктів без застосування споруд або технічних пристроїв та з криниць) ...". "Спеціальне водокористування здійснюється юридичними і фізичними особами насамперед для задоволення питних потреб населення, а також для господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних, енергетичних, рибогосподарських (у тому числі для цілей аквакультури) та інших державних і громадських потреб". Названі тут види використання природних вод як і в попередньому випадку є галузевими видами землекористування.

Використовуючи назви різних видів діяльності, названі закони не фіксують їхнє ставлення до землекористування в цілому, хоча таке безсумнівно. Створюється враження, що законодавець виявляє щодо цього базового поняття певну обережність, пов'язану, мабуть, з його термінологічною нечіткістю, відсутністю загальноприйнятого трактування.

На жаль, в земельному кодексі України використаний тільки термін "землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення" а поняття "природоохоронне землекористування" відсутнє, як і в законі України "Про природно-заповідний фонд України", що навряд чи відповідає інтересам підвищення ефективності природно-заповідного фонду. В законі України "Про природно-заповідний фонд України" [4] використовується термін "території та об'єкти природно-заповідного фонду", що не можна віднести до систематичних категорій цього найважливішого рамкового закону сфери екологічної політики країни та навряд чи це відповідає інтересам підвищення їх ефективності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням розвитку природоохоронного землекористування як складних еколого-соціально-економічних систем присвячені праці вітчизняних і зарубіжних фахівців, Дослідженню і розвитку теорії та практики екологобезпечного використання і охорони земель та

інших природних ресурсів, відводиться чільне місце у багатьох працях відомих українських учених, зокрема, таких як: В.М. Будзьяк, О.С. Будзьяк, В.А. Голян, Т.П. Галушкіна, В.В. Горлачук, Д.С. Добряк, В.М. Другак, Н.В. Зіновчук, Р.М. Курильців, А.Я. Сохнич, М.Г. Ступень, А.М. Третяк, В.М. Третяк, М.А. Хвесик, А.Ю. Якимчик та ін. Проте, сталого розуміння терміну "природоохоронне землекористування" і його сутності в системі суспільних відносин так і не сформовано.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження поняття та сутності природоохоронного землекористування в системі суспільних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний стан економіки та екології демонструє їх глибинний взаємозв'язок, який реально виявився з настанням глобальної екологічної кризи, основною причиною якої стала гонитва за прибутком без урахування антропогенного впливу на зміни землі — та природоохористування, природи на саму людину і навколишнє його середовище. Основою подальшого розвитку цивілізації має стати така організація використання земельних та інших природних ресурсів, яка не тільки не руйнує природні екологічні системи, а й відновлює, зберігає їх природні параметри. У зв'язку з цим світовою спільнотою розроблена та реалізується на міжнародному рівні концепція сталого розвитку, яка заснована на дотриманні балансів розвитку економічної, соціальної та екологічної складових. Серед основних принципів міжнародної концепції сталого розвитку провідна роль належить екологізації землекористування. А.М. Третяк [5] під екологізацією землекористування розуміє "процес поступового і неухильного впровадження системи земле-впорядних, регуляторно-правових, організаційно-економічних, технологічних і управлінських рішень, що дають змогу підвищити ефективність використання земельних та інших природних ресурсів й умов використання та охорони земель з одночасним поліпшенням і збереженням їх якості та довкілля на локальному, регіональному та національному рівнях"

Екологізація економіки, або впровадження "зеленої" економіки, дозволить не тільки зберегти середовище людського проживання, а й підвищити інноваційний та інвестиційний характер економічного розвитку, що, у свою чергу, забезпечить зайнятість населення та зростання його добробуту. Вирішення задач переходу на нові принципи розвитку як у національному, так і в регіональному плані актуалізує проблеми формування нових напрямів економічної науки в цілому та економіки природоохоронного землекористування зокрема. Розробка системи заходів спонукання, примушення та примусу до природоохоронної діяльності землекористувачів, їх обґрунтоване застосування та ефективне використання, зрештою, покликані сприяти інноваційному характеру розвитку землекористування та зростанню його екологічної чистоти. Провідну роль цього процесі відіграє економічний аналіз, як особливо значуща функція управління землекористуванням [6]. Для проведення економічного аналізу природоохоронного землекористування необхідно не тільки достатньо розробити його методологію, але і визначити поняття та сутність природоохоронного землекористування, вирішити проблеми інституційного та інформаційного забезпечення. Названі проблеми нині потребують всебічного вивчення та глибокого наукового опрацювання.

Поняття природоохоронне землекористування: перспективний дискурс. У вітчизняній практиці по відношенню до поняття "природоохоронне землекористування" склалася парадоксальна ситуація, коли в багатьох випадках воно сприймається як поняття, яке не вима-

Таблиця 1. Тезаурусний каркас напрямів розвитку термінів "Природоохоронне землекористування", "Землі природоохоронного призначення" станом на квітень 2022 р.

Мовні фрейми та категорії	Згадування в Google, тис.
Землекористування	319
Land use	3 370 000
Природоохоронне землекористування	103
Environmental protection land use	4 550 000
Землі природоохоронного призначення	235
Protected lands	827 000
Екологічне використання землі	3 740
Ecological land use	155 000

гає визначення. Так, наприклад, у глосарії закону України "Про охорону земель" [7] серед визначень основних понять відповідної сфери управління, визначення терміну "природоохоронне землекористування", відсутнє. Трактують та зміст цього терміну не нормовані і в інших чинних документах. Водночас його розуміння в науковій літературі зустрічається.

На думку З. Панькова [8] "Природоохоронне землекористування — це тип використання земельних ділянок, які зайняті природними територіями (природні заповідники, національні ландшафтні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища), штучно створеними об'єктами (ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва), які мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну цінність; ґрунтозахисними, водозахисними об'єктами і спорудами з метою збереження унікальних ландшафтів та недопущення погіршення корисних властивостей інших природних ресурсів. Основними формами природоохоронного землекористування є природозаповідна, ґрунтозахисна, водозахисна".

Так, В.М. Третяк та Ю. Лобуцько [9] під природоохоронним землекористуванням розуміють "територіальний комплекс оптимальних взаємозв'язків ґрунту, організмів і атмосфери через склад і структуру угідь, систему організації і методів використання землі та інших природних ресурсів на різних правах власності як об'єкт права, об'єкт економічних, екологічних та інших земельних відносин визначеної частини єдиного земельного фонду України". Як зазначає В.М. Другак [10], "на формування раціональної системи природоохоронного землекористування спрямовані політичні, правові, екологічні, економічні й адміністративні заходи державних органів". Одним з механізмів організації й удосконалення формування природоохоронного землекористування є територіально-просторове планування розвитку землекористування [11] та землеустрій і землепорядкування.

Природоохоронне землекористування як поняття випливає із змісту глави 7 земельного кодексу України "Землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення" [1], яка визначає поняття земель природно-заповідного фонду та зміст земель іншого природоохоронного призначення. Зокрема, до земель природно-заповідного фонду віднесено (ст. 43) "ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду". До земель іншого природоохоронного призначення віднесено (ст. 46) "земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність". Оскільки, ми погоджуємося, що природоохоронне землекористування це "система організації і методів використання землі та інших природних ресурсів на різних правах власності як об'єкт права, об'єкт економічних, екологіч-

них та інших земельних відносин визначеної частини єдиного земельного фонду України", то його сутність є відмінною від інших категорій землекористування.

В цьому зв'язку нами проведено дослідження тезаурусного каркасу напрямів розвитку термінів "Природоохоронне землекористування", "Землі природоохоронного призначення", у світовій практиці (табл. 1).

Google (гугл) — назва однієї з найпотужніших пошукових систем у Всесвітній мережі інтернет.

Як свідчать дані табл. 1.1 у світовій практиці термін "Environmental protection land use" вживається 4 550 млн разів, або частіше ніж "Protected lands" (827 млн). Найменш вживаним у світовій практиці є термін "Ecological land use" (155 млн). В той же час в Україні "природоохоронне землекористування" вживається більш як у 2 рази менше (103 тис) ніж "землі природоохоронного призначення" (235 тис) та в 37 раз ніж "Екологічне використання землі" (3,7 млн). Відповідно, постає питання дослідження поняття та сутності терміну "природоохоронне землекористування".

З досвіду роботи іноземними джерелами випливає, що проблематика "природоохоронного землекористування" нерідко активно присутня в таких поняттях, як land use (landuse), landscape ecology та landscape management, environmental policy, urban ecology, physical and landscape planning, regional planning тощо. За переліченими англійськими термінами найчастіше стоять значні наукові та прикладні напрями, багато в чому співпадають з предметним полем "природоохоронного землекористування" в українському розумінні. Проте прямого аналога розглянутого українськомовного терміна іноземними мовами нам не відомо. Схоже, що сучасна "латина" не змогла або вважала за потрібне запропонувати прямий аналог поняттю "природоохоронне землекористування". Неминучим наслідком цієї обставини є труднощі перекладу, які нерідко спотворюють його сенс.

Таким чином, "природоохоронне землекористування" інтерпретується гранично широко, доходячи до меж всієї сфери взаємодії природи та суспільства, і водночас — як самостійна сфера знань. Одночасно існують і більш вузькі трактування цього поняття. Звідси можливі такі важливі висновки:

— у ряді джерел "природоохоронне землекористування" трактується як сукупність всіх форм екосистемних взаємовідносин земля, природа та суспільство, що можна вважати "природоохоронне землекористування" у широкому значенні цього поняття;

— проте все ж такі часто — і в літературі, і в практичній сфері управління — "природоохоронне землекористування" це частина системи взаємовідносин земля, природа та суспільство, що складається з тих форм, які мають безпосереднє відношення до використання (споживання) природних ресурсів (цінностей, благ).

Друге трактування, на нашу думку, має ту явну перевагу, що в цьому випадку не розмивається семантична основа поняття "природоохоронне землекористування". А саме це поняття може знайти своє більш чітке місце в системі основних форм взаємовідносин земля,

природа та суспільства, що утворюють класичну тріаду: використання земельних та інших природних ресурсів (землекористування), їх охорону та їх відтворення.

Названі поняття у цій тріаді трактуються так:

— використання земельних та інших природних ресурсів — пряме споживання природних благ;

— охорона земельних та інших природних ресурсів — цілеспрямована діяльність з підтримки природних параметрів земельних та інших природних ресурсів, що виявляється у свідомому, екологічно обумовленому обмеженні господарської діяльності;

— відтворення — як цілі спрямованої діяльності з відновлення порушених земельних та інших природних ресурсів та підтримці їх екологічного потенціалу, що включає таку сферу, яка активно розвивається в останні десятиліття, як екологічна безпека.

Викладене уявлення про "природоохоронне землекористування" є ширшим ніж приведені раніше. Таким чином, природоохоронне землекористування слід трактувати як сферу використання земельних та інших природних благ (цінностей) у суспільному виробництві, що існує поряд з відносно самостійними сферами охорони земель та природи і їх відтворення, що спільно утворюють сферу взаємодії земля, природа та суспільство. Названі поняття можуть одночасно позначати і відповідні форми або процеси діяльності, що не суперечить уявленням про них як про сфери діяльності. Можна говорити про процеси "природоохоронного землекористування" як явища у розвитку сфери природокористування. І це так само правомірно, як, скажімо, процеси розвитку промисловості чи сільськогосподарства у межах відповідних сфер суспільного виробництва.

Історично склалося так, що під використанням земельних благ (землекористуванням) часто розуміється тільки використання земельних ресурсів. Проте отожнювати останні з усім комплексом природних благ було некоректно. Звичайним для "природоохоронного землекористування", поряд з використанням земельних, лісових, водних та інших природних ресурсів у господарських та побутових цілях, є використання природних умов, наприклад, кліматичних (в охороні здоров'я), агрокліматичних (у сільському господарстві), гірничо-геологічних (у промисловому та транспортному) будівництва і т.д. Не менш закономірним є залучення до "природоохоронного землекористування" об'єктів та явищ природної спадщини для цілей рекреації, освіти, виховання, наукових досліджень, спорту, туризму тощо. Звідси висновок: сфера "природоохоронного землекористування" включає використання всіх основних категорій природних благ або цінностей — природних умов, земельних та інших природних ресурсів і природної спадщини. Виділивши "природоохоронне землекористування" з усієї галузі взаємодії земля, природа і суспільство та відділивши його від інших його сфер, ми створили передумови для виявлення його внутрішньої структури та систематики, першим кроком до чого може стати робота з класифікації явища, що вивчається.

Отже, природоохоронне землекористування використовується для характеристики одного з напрямків взаємодії людини із землею і природою, що передбачає використання земельних ресурсів в життєдіяльності людини з урахуванням збереження екологічних зв'язків та екосистем. Як термін "природоохоронне землекористування" властиве екологічному режиму використання та охорони земель і інших природних ресурсів та біорізноманіття, має свій специфічний зміст, об'єкти та суб'єкти і не може застосовуватися в одному полі з поняттям "охорона навколишнього середовища". Наприклад, об'єктом охорони може бути повітряний басейн, але повітряний басейн не може бути об'єктом природоохоронного землекористування, тому що ним не можна користуватися як річчю. Отже, охорона навколиш-

нього середовища разом із природоземлекористуванням та забезпеченням екологічної безпеки перебуває у спільному віданні органів центральної виконавчої влади, регіонів і районів та територіальних громад відповідно до стаття 13 Конституції України [12]. Діяльність з охорони навколишнього середовища від шкідливого впливу, що підвищує її природні характеристики і веде до її деградації та виснаження земельних та інших природних ресурсів, здійснюється в рамках чинних нормативно-правових актів України та норм міжнародного права.

Природоохоронне землекористування регіону чи територіальної громади спрямовано на збереження якості елементів землекористування та довкілля певної території. Це такі заходи, як:

— створення екологічної мережі України — екологічного каркасу системи землекористування [13];

— щодо зміни клімату — зменшення розораності території та боротьба з опустелюванням і деградацією земель;

— формування водоохоронних та прибережних захисних смуг водних об'єктів;

— запровадження сільськогосподарського нетрадиційного землекористування [14] тощо.

Досліджуючи питання природоохоронного землекористування як системи організації і методів використання землі та інших природних ресурсів необхідно відмітити, воно пов'язане із рівнем антропогенного впливу людини на інтенсивність використання земельних та інших природних ресурсів. Відповідно в цьому контексті необхідно розглянути визначення поняття антропогенного впливу людини на інтенсивність використання земельних та інших природних ресурсів та його класифікацію. Провідний учений-еколог Н.Ф. Реймерс визначає антропогенний вплив людини як "привнесення в середовище або виникнення в ньому нових, зазвичай не характерних для нього фізичних, хімічних, інформаційних або біологічних факторів, або перевищення природного рівня вмісту даних факторів у середовищі, що призводять до негативних наслідків" [15].

Антропогенні фактори впливу на інтенсивність використання земельних та інших природних ресурсів дуже різноманітні. Серед них не тільки сільське господарство, промислові підприємства та теплоенергетичний комплекс, а й побутові відходи, відходи тваринництва, транспорту, а також хімічні речовини, що вводяться людиною в екосистему для захисту рослин від шкідників, хвороб, бур'янів. Залежно від особливостей циклів масообміну антропогенна дія може поширюватися на всю поверхню відповідної території, на більш-менш значну територію або мати локальний характер. Таким чином, екологічні кризи, що є результатом антропогенних дій людини, можуть бути трьох видів — глобальні та національні, регіональні та локальні. Однією з проблем, що мають глобальний характер, є зростання вмісту в атмосфері вуглекислого газу в результаті техногенних викидів. Найбільш небезпечним наслідком цього явища є зміна клімату завдяки "парниковому ефекту". Проблема так званого глобального потепління вже переходить із галузі екології в економічні, соціальні та, зрештою, політичні сфери. Антропогенний вплив на земельні ресурси [16] негативно впливає на населення, сільськогосподарські угіддя, лісові ресурси, рибні ресурси, рекреаційні ресурси. Для цілей цього дослідження необхідно уточнити та доповнити класифікаційні ознаки антропогенних факторів.

Особливо важливою класифікаційною ознакою, на нашу думку, є цінність території, об'єктів, земельних та інших природних ресурсів і біорізноманіття, ступінь збереження земельних та інших природних ресурсів і біорізноманіття від деградованості та забрудненості. Тому ми вважаємо, що, з метою управління природоохоронним землекористуванням, його обліку, аналізу та оцінки ефективності здійснення природоохоронних

Рис. 1. Класифікація сутнісних ознак формування природоохоронного землекористування

заходів, слід розглядати в основному вище вказані фактори впливу на використання земельних та інших природних ресурсів. У зв'язку з цим ми пропонуємо наступну класифікацію сутнісних ознак формування природоохоронного землекористування (рис. 1).

Виходячи з вищевикладеного слід також зауважити, що класифікація сутнісних ознак формування природоохоронного землекористування повинна виходити з того, що забрудненнями є тільки створені людиною в процесі її життєдіяльності накопичувані побутові та технологічні відходи в елементах системи землекористування. У зв'язку з цим актуальною є така класифікаційна ознака, як можливість знешкодження забруднень, тобто перетворення їх на безпечний продукт та зменшення.

Основними антропогенними факторами впливу забруднення і вилучення землі на формування природоохоронного землекористування є: хибне землегосподарування (неефективне сільськогосподарське використання земель, винищування лісів, сприяння або не вжиття заходів щодо деградації земель, порушення гідрологічного режиму, випалювання рослинності тощо); технічне перетворення (видобуток корисних копалин тощо); штучна ерозія (осушення боліт та ін.); забруднення (транспортне, сільськогосподарське, комунально-побутове, промислове, теплоенергетичне тощо); відведення під будівництво сільськогосподарських та природоохоронних земель.

Якщо під впливом природних факторів не порушується рівновага й хід звичних біологічних та геологічних процесів, то під впливом антропогенних факторів відбуваються негативні процеси, які призводять до деградації та зниження екологічної стабільності і продуктивності земель та інших природних ресурсів і біорізноманіття, виключення або включення їх з/до природоохоронного землекористування.

Одночасно з науковим усвідомленням поняття природоохоронне землекористування та його змісту в нашій країні ведеться практична діяльність з удосконалення порядку управління у сфері взаємодії земля, природа та суспільство. Важливою у цьому відношенні подією стало прийняття Кабінету Міністрів України розпорядження від 19 січня 2022 р. № 70-р про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель [17]. Як зазначається в Концепції "Надмірне розширення площі ріллі за рахунок схилених земель призвело до порушення екологічного збалансованого співвідношення земельних угідь: ріллі, природних кормових угідь, лісів та водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і спричинило значну техногенну ураженість екосфери. Внаслідок цього земельні ресурси прискореними темпами деградують, забруднюються та виснажуються, і при цьому не виробляється достатня кількість продо-

вольства навіть для нинішнього покоління, ставляться під загрозу потреби майбутніх поколінь. Особливо загрозливою є прогресуюча деградація та спад родючості ґрунтів-основи біосфери і сільськогосподарського виробництва. Щорічні збитки від основних видів ґрунтової деградації становлять близько 40—50 млрд гривень, у тому числі за рахунок незбалансованих втрат гумусу і поживних речовин — 23—28 млрд гривень; від недобору продукції та втрат ґрунту через ерозію — 17—22 млрд гривень" [17].

За даними Держстату України, площі земель під об'єктами природно-заповідного фонду з 2015 по 2020 рік зросли лише на 0,17 відсотка і становлять 6,8 відсотка площі території країни. Площі лісгосподарського землекористування з 2015 по 2020 рік зросли лише на 0,09 відсотка і становлять 17,7 відсотка площі території країни. Для порівняння — у Фінляндії лісистість території становить 68,4 відсотка, Франції — 32, Польщі — 29,8 відсотка [17]. Землеємність основних галузей національної економіки в 2,5—2,7 рази вища, ніж у країнах з високим рівнем соціально-економічного розвитку.

Отже, "сучасний стан земельних ресурсів переважної частини України можна охарактеризувати як напружений, а подекуди кризовий, з тенденцією до погіршення, що суттєво ускладнює соціально-економічний розвиток України та її регіонів і негативно впливає на ландшафтне та біологічне різноманіття, здоров'я і умови проживання населення" [17].

Визнаючи природоохоронне землекористування складним і багатоаспектним історичним феноменом, ми припускаємо наявність у нього складної структури (співвідношення окремих частин цілого), яка змінюється в часі, яка може бути оцінена з різних точок зору або з позицій різних практичних і теоретичних цілей. Виявлення внутрішньої будови здійснюється за допомогою класифікації досліджуваного явища, під чим зазвичай розуміють усвідомлений порядок речей або явищ, поділ їх на різновиди відповідно до будь-яких важливих ознак. Зазвичай як основу поділу в класифікації вибирають критерії або ознаки, суттєві для досліджуваних явищ. У цьому випадку здійснення класифікації дозволяє виявляти суттєві подібності та різницю між окремими структурними елементами і може мати не тільки пізнавальне, а й практичне значення.

Найпростішим і найчастіше найпоширенішим видом класифікації є дихотомія, що передбачає логічний поділ на підкласи. Дихотомічний розподіл є способом утворюючих взаємовиключаючих підрозділів одного поняття чи терміну і служить для класифікації елементів. Природоохоронне землекористування не є винятком щодо цього. З самого початку його введення в суспільний побут проявилось його підрозділ на дві взаємовиключні частини — раціональне і нераціональне, що доходить до

хижацького (або "розумне" і "нерозумне" як у Арманда). Іншими прикладами дихотомічних класифікацій є поділ природоохоронного землекористування на загальне та галузеве (зокрема), а також на інтенсивне та екстенсивне.

Однак очевидно, що лише дихотомічним підходом у класифікації природоохоронного землекористування обійтися неможливо. Так, безсумнівно, що він годиться для галузевої класифікації, що передбачає безліч рівнів і компонентів. Велике значення в класифікаціях завжди має питання про знаки або критерії. Як такі стосовно класифікації природоохоронного землекористування вважаємо за необхідне, перш за все, позначити наступні критерії: повнота відображення особливостей досліджуваної множини; внутрішня логіка та несуперечність класифікаційних ознак; ієрархічність одиниць класифікації; теоретична обґрунтованість; практична орієнтація; історизм; просторова (географічна) адекватність.

Природоохоронне землекористування — це одне із найскладніших явищ у людській історії. Тому стосовно нього неможливо уявити просту і в той же час вичерпну класифікацію, що відповідає перерахованим вище критеріям. Теоретично можна припустити можливість складної типологічної класифікації природоохоронного землекористування на кшталт періодичного закону хімічних елементів Д.І. Менделєєва. Однак у нашому випадку для поточних завдань удосконалення управління природоохоронним землекористуванням практичніше порушити питання про адекватну систему підпорядкованих понять (класів) відповідної сфери діяльності людини, представлених необхідною та достатньою кількістю щодо простих зокремлених класифікацій.

Практично будь-яке територіально-просторове середовище — це місце прояву того чи іншого виду природоохоронного землекористування. Географи, екологи, землевпорядники та представники інших сфер діяльності давно і досить успішно "прив'язують" відповідні види природоохоронного землекористування до території, відображаючи це на тематичних картах (планах). У легендах цих карт їх автори представляють типи землекористування просторів, що картографуються. Отже, стали з'являтися перші, емпіричні за своєю сутністю класифікації видів або типів землекористування. Виходячи з аналізу відомих нам різновидів та типів землекористування [18], представлених у літературних джерелах та відомих матеріалах, а також апелюючи до викладених вище теоретичних положень, ми пропонуємо поділити всі класифікації природоохоронного землекористування на дві великі категорії: загальні та зокремлени класифікації. Загальні класифікації відображають ознаки природоохоронного землекористування, що неминуче виявляються повсюдно і в будь-яких різновидах землекористування. Їх три — типологічна, історична та землевпорядна, а з урахуванням чотирьох підтипів останньої з перерахованих вище — шість категорій. Зокрема, загальні класифікації характеризуються: 1. Типологічна: загальне, спеціальне (індивідуальне, галузеве). 2. Історична: архаїчне, інноваційне, сучасне. 3. Землевпорядні: за основним цільовим призначенням категорій земель; за типами ландшафтів (сільськогосподарське, містобудівне та ін.); за типами макрорельєфу (рівнинне, гірське, передгірне тощо); за іншими землевпорядними особливостями землегосподарювання [18].

Зокремлени класифікації доповнюють і поглиблюють максимально можливо повноту перелічених вище універсальних загальних класифікацій землекористування, в тому числі природоохоронного землекористування. У запропонованій моделі систематики землекористування їх п'ять — галузева, етнокультурна, просторова, масштабна, за особливостями (параметрами) користування та оцінна, а з урахуванням передостанньої — десять. Зокрема, зокремлени (індивідуальні) класифікації характеризуються: 1). Галузева: аграрне, лісове, водне, промислове, інфраструктурне, сільськогосподарське, рек-

реаційне, спеціальне (оборони, ...); 2). Етнокультурна: історико-культурне; 3). Просторова: лінійне, площинне; 4). Масштабна: локальне, регіональне, глобальне; 5). За особливостями (параметрами) користування: за характером впливу: екстенсивне, інтенсивне; по тривалості: короткочасне, довготривале; за частотністю: разове, епізодичне, систематичне, постійне; залучення зайнятих у ньому: індивідуальне, общинне, суспільне; за рівнем соціалізованості: приватне, державне, комунальне, колективне. 6). Оціночна: ефективне (раціональне), неефективне (нераціональне, ..., хижацьке).

Будь-яка класифікація, включаючи і представлену вище, є результатом деякого огрублення дійсних граней між видами, бо вони завжди умовні та відносні. З розвитком знань відбувається уточнення та зміна класифікацій. Можна припустити, що такою ж буде і еволюція класифікацій у сфері землекористування, в тому числі природоохоронного.

Кожна з названих класифікацій може бути описана з вичерпною повнотою і проілюстрована характерними прикладами. Тут же ми обмежимося прикладом по першій універсальній класифікації — дихотомії загального та спеціального землекористування.

Загальне землекористування є загальнодоступним, тобто не вимагає в кожному конкретному випадку особливо дозволу з боку компетентних державних органів, а також юридичних чи фізичних осіб, за якими земельні об'єкти закріплені у користування. Загальне землекористування пов'язане з реалізацією природного права кожного на користування суспільних благ та сприятливе довкілля. Право на таке користування земельними об'єктами виникає безпосередньо із законів чи інших нормативних актів. При цьому, однак, у ряді випадків встановлюються межі та умови загального користування земельними та іншими природними ресурсами. Наприклад, досить повне і чітке право загального користування парками, водами та лісами виражене у лісовому і водному законодавстві.

Так, згідно статті 66 лісового кодексу України [2] "громадяни мають право в лісах державної та комунальної власності, а також за згодою власника в лісах приватної власності вільно перебувати, безоплатно без видачі спеціального дозволу збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, крім випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами України".

Загальне водокористування традиційно передбачається українським водним законодавством. Цей вид водокористування тісно пов'язаний з Водним кодексом України водних об'єктів загального користування, що виділяються. Так, згідно стаття 47 Водного кодексу України [3] "загальне водокористування здійснюється громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на прогулянкових суднах, любительське і спортивне рибальство, водопій тварин, забір води з водних об'єктів без застосування споруд або технічних пристроїв та з криниць) безкоштовно, без закріплення водних об'єктів за окремими особами та без надання відповідних дозволів". Також, згідно стаття 88 Водного кодексу України, "громадянам забезпечується безперешкодний та безоплатний доступ до узбережжя морів, морських заток, лиманів та островів у внутрішніх морських водах у межах пляжної зони, до берегів річок, водойм та островів для загального водокористування" [3].

Спеціальне землекористування — це таке землекористування, яке здійснюється відповідними суб'єктами на основі дозволу компетентних державних органів, та пов'язане, як правило, із задоволенням економічних інтересів суспільства, юридичних та фізичних осіб. Воно пов'язане з більш значимими, ніж за загального землекористування, впливами на довкілля. Спеціальне землекористування має низку юридично значимих особливостей. Зокрема, воно здійснюється відповідно до дозвільної (ліцензійної) системи та характеризується тим,

що потребує виділення певних частин природних об'єктів у відокремлене користування юридичних та фізичних осіб. Форми спеціального землекористування щодо використання природних ресурсів, які невіддільні від земельних ділянок поділяються на: комплексне (багатофункціональне) землекористування [18]; спеціальне користування водами, надрами, об'єктами тваринного світу, іншими природними ресурсами, що невіддільні від земельної ділянки.

Необхідність введення комплексного (багатофункціонального) землекористування обумовлена тим, що нерідко при наданні одного природного ресурсу в користування використовуються в більшому або меншому ступені інші ресурси. Комплексне землекористування — це спрямоване на задоволення, як правило, економічних інтересів землекористувачів використання юридичною особою або громадянином-підприємцем природно-ресурсного потенціалу території (використання одного або декількох природних ресурсів та ін.), що здійснюється з урахуванням стану навколишнього середовища в регіоні, при якому екологічно значуща господарська та інша діяльність проводиться у рамках встановлених уповноваженими державними органами нормативів допустимого використання (вилучення) природного ресурсу, гранично допустимих шкідливих впливів (або тимчасово узгоджених нормативів впливів на навколишнє природне середовище, а експлуатація (видобуток, вилучення) одного або ряду видів природних ресурсів завдає найменшої шкоди іншим природним ресурсам та з дотриманням інших умов, передбачених ліцензією (дозволом).

Окремі природні ресурси — земля, надра, води, ліси, об'єкти тваринного світу, атмосфера — як правило, подаються у спеціальне використання природних ресурсів для здійснення підприємницької діяльності. Право спеціального землекористування виникає на підставі дозволів, ліцензій, договорів, що оформлюються в рамках визначених у законодавстві процедур (надання земельної ділянки, гірничого відводу, видачі лісорубочного квитка, ліцензії на розміщення відходів тощо) у випадках, передбачених законом або договору. Необхідно зазначити, що розвиток концепції природоохоронного землекористування, включаючи питання термінології, класифікацій, типології та ін., у майбутньому багато в чому буде зумовлено активністю її контактів з правом та правозастосовними практиками у широкому розумінні цих понять.

Таким чином, феномен терміну "природоохоронне землекористування" проявляється в його широкому розповсюдженні як комплексне (багатофункціональне) землекористування, що означає його безперечне визнання як логічний інструмент аналізу та сталого (збалансованого) управління земельними і іншими природними ресурсами. З природоохоронним землекористуванням пов'язані технологічні інновації, включаючи пріоритетний напрямок розвитку науки, технологій та техніки у контексті раціонального землекористування та "зеленої економіки".

ВИСНОВКИ

Обґрунтовано, що: поява терміну "природоохоронне землекористування" закономірна, вона стала своєрідним компромісом у боротьбі "природоохоронної" ідеології; історія терміну "природоохоронне землекористування" — рідкісний приклад швидкого та широкого поширення нового наукового терміну в академічному, управлінському та побутовому середовищі, однак загальноприйняте розуміння досі відсутнє; термін "природоохоронне землекористування" продовжує залишатися багатозначним, у чому одночасно проявляється його сила та його слабкість, відображаючи таким чином складні процеси розвитку екологічної культури у суспільстві; будучи складним природно-суспільним феноменом, "природоохоронне землекористування" нині не може бути адекватно представлено у формі єдиної

класифікації (типології); конструктивна систематика цього феномена може бути представлена у формі запропонованої системи класифікацій; проблема класифікацій по праву може бути віднесена до найважливіших в теорії сфери землекористування. Однак це далеко не єдина проблема названої сфери, розвиток якої стримується явною перевагою емпіризму над методологією. Майбутнє терміну "природоохоронне землекористування" багато в чому залежить від результатів його конкуренції з спорідненими за своєю сутністю термінами (екологія землекористування та ін.), від об'єктивної зацікавленості в ньому соціуму. Десятиліття його використання у вітчизняній практиці виявили й деякі проблеми, серед яких нами зазначається: відсутність терміну "природоохоронне землекористування" у чинному земельному законодавстві; щодо слабкої представленості терміну "природоохоронне землекористування" у сучасній практиці управління, повільне та обмежене його поширення в основних нормативних документах управління землею — та природоохоронним; спостережуване останніми роками повільне запровадження терміну "природоохоронне землекористування" в сучасному науковому, освітньому та побутовому середовищах із-за незадовільного розвитку землевпорядної науки. Обґрунтовано, що під природоохоронним землекористуванням слід розуміти сферу використання земельних та інших природних благ (цінностей) у суспільному виробництві, що існує поряд з відносно самостійними сферами охорони земель та природи і їх відтворення, які спільно утворюють сферу взаємодії "земля — природа — суспільство".

Література:

1. Земельний кодекс України. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Лісовий кодекс України. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
3. Водний кодекс України. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Закон України "Про природно-заповідний фонд України". Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
5. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: Монографія / А.М. Третяк. — Херсон: Гринь Д.С., 2012. — 440 с.
6. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціоналізації, практики: монографія / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Р.М. Курильців, Т.М. Прядка, Н.А. Третяк; [за заг. ред. А.М. Третяка]. — Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2021. — 227 с.
7. Закон України "Про охорону земель". Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
8. Паньків З. Еволюція землекористування в Україні: монографія / Зіновій Паньків. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. — 188 с.
9. Третяк В., Лобунько Ю. Поняття та сутність природоохоронного землекористування в умовах нових земельних відносин / В. Третяк, Ю. Лобунько // Землевпорядний вісник. — 2015. — № 3. — С. 29—33.
10. Другак В.М. Економіка сільськогосподарського землекористування: теорія, методологія та практика: дис... доктора екон. наук: 08.00.06 / — К., 2010. — 461 с.
11. Третяк А.М. Територіально-просторове планування: базові засади теорії, методології, практики: монографія / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Т.М. Прядка; Н.А. Третяк, [за заг. ред. А.М. Третяка]. — Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2021. 142 с.
12. Конституція України. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

13. Третяк А.М., Третяк В.М., Гунько Л.А., Лобунько Ю.В. Організація землекористування структурних елементів екомережі України на місцевому рівні. — Монографія. / Третяк А.М., Третяк В.М., Гунько Л.А., Лобунько Ю.В. К.: ДП "Комприг"; 2016. — 163 с.

14. Третяк В.Н., Ляшинський В.Б. Поняття та сутність нетрадиційного сільськогосподарського землекористування та його екологізації і капіталізації. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. № 2. 2019. С. 78—85.

15. Реймерс Н.Ф. Экология (теория, законы, правила, принципы и гипотезы). — М.: "Россия молодая", 1994.

16. Третяк А.М. Земельні ресурси та їх використання: навч. пос. / Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Трофименко П.І., Трофименко Н.В. [за заг. ред. А.М. Третяка]. — Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2022. 304 с.

17. Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text>

18. Третяк А.М., Третяк В.М. Теоретичні засади розвитку сучасної системи землекористування в Україні. Агросвіт № 1—2, 2021. С. 3—11.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), "Land Code of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768&14/print&1509602912924405> (Accessed 05 May 2022).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1994), "Forest Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (Accessed 05 May 2022).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), "Water Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 05 May 2022).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), Law of Ukraine "On the Nature Reserve Fund of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (Accessed 05 May 2022).

5. Tretiak, A. (2012), Ekolohiia zemlekorystuvannia: teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia ta administruvannia [Ecology of land use: theoretical and methodological foundations of formation and administration], Green D.S., Kherson, Ukraine.

6. Tretiak, A.M., Tretiak, V.M., Kuriltsiv, R.M., Priadka, T.M. and Tretiak, N.A. (2021), Upravlinnia zemel'nymy resursamy ta zemlekorystuvanniam: bazovi zasady teorii, instytutsiolizatsii, praktyky [Management of land resources and land use: basic principles of theory, institutionalization, practice], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law of Ukraine "On Land Protection", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/96215/print147658641194-3513> (Accessed 20 October 2021).

8. Pankiv, Z. (2012), Evoliutsiia zemlekorystuvannia v Ukraini [Evolution of land use in Ukraine], Ivan Franko Lviv National University, Lviv, Ukraine.

9. Tretiak, V. and Lobunko, Y. (2015), "The concept and essence of environmental land use in terms of new land relations", Zemlevporiadnyj visnyk, vol. 3, pp. 29—33.

10. Druhak, V.M. (2010), Economics of agricultural land use: theory, methodology and practice Abstract of Ph.D. dissertation, Economics of nature management and environmental protection, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

11. Tretiak, A.M., Tretiak, V.M. and Priadka, T.M. (2021), Terytorial'no-prostorove planuvannia: bazovi zasady teorii, metodolohii, praktyky [Territorial-spatial planning: basic principles of theory, methodology, practice], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.ra->

[da.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96&%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96&%D0%B2%D1%80#Text) (Accessed 20 October 2021).

13. Tretiak, A., Tretiak, V., Gunko, L. and Lobunko, Yu. (2016), Orhanizatsiia zemlekorystuvannia strukturnykh elementiv ekomerezhi Ukrainy na mistsevomu rivni [Organization of land use of structural elements of the ecological network of Ukraine at the local level], Comprig, Kyiv, Ukraine.

14. Tretiak, V. and Lyashinsky, V. (2019), "The concept and essence of non-traditional agricultural land use and its greening and capitalization", Zemleustrii, kadastr i monitorynh zemel', vol. 2. pp. 78—85.

15. Reimers, N.F. (1994), Ekolohiia (teoriia, zakony, pravyla, printsypy y hypotezy) [Ecology (theory, laws, rules, principles and hypotheses)], Young Russia, Moscow, Russia.

16. Tretiak, A., Tretiak, V., Pryadka, T., Trofimenko, P. and Trofimenko, N. (2022), Zemel'ni resursy ta ikh vykorystannia [Land resources and their use], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96&%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 20 October 2021).

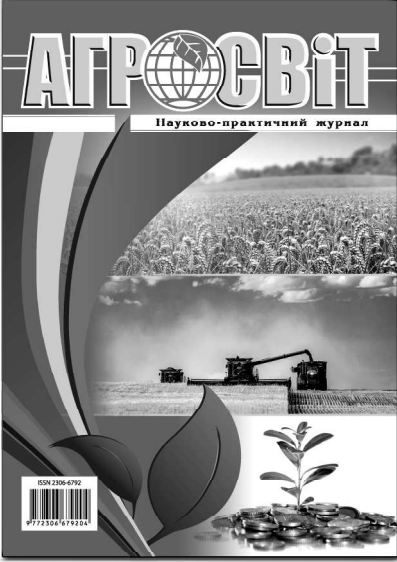
18. Tretiak, A. and Tretiak, V. (2021), "Theoretical basis of a modern land use system development in Ukraine", Agrosvit, vol. 1—2, pp. 3—11.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2022 р.

www.agrosvit.info

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292